

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ: З'ЇЗДИ І КОНФЕРЕНЦІЇ

Кер. авт. кол. В. Ф. Солдатенко.

Київ: Україна, 1991. — 478 с.

Останнім часом з'являються публікації, в яких нерідко подаються ті чи інші факти з історії Компартії України, діяльності її керівних органів на різних етапах нашої історії. І в цьому немає нічого дивного, адже досвід Компартії України тісно пов'язаний з життям народу, з діяльністю державних органів Української РСР. Однак справа полягає в тому, що частина опублікованих матеріалів часто-густо містить деякі неточності, а інколи й перекручення історичних фактів, які стосуються форумів республіканської партійної організації.

Саме тому вихід у світ довідника, що рецензується, який вперше без вилучення окремих документів і прізвищ з історії Компартії України дає короткий аналіз кожного з'їзду і конференції — важлива подія в історико-політичній науці. Адже широке коло читачів про окремі партійні форуми має слабе уявлення, оскільки стенограми деяких з'їздів і конференцій не публікувалися, а в історико-партійній пресі належним чином вони не висвітлювалися.

Відомо, що нині відбувається інтенсивний процес переосмислення історії Компартії України, і тут важливо, з одного боку, звільнитися від звичної нерішучості у висвітленні історичної правди, якою б гіркою вона не була, а з іншого — утриматися від спокуси огульного перекреслення всіх наших надбань за роки Радянської влади. В зв'язку з цим важко не погодитись з авторами, котрі зауважили, що лише за такої умови можна розраховувати на ліквідацію «білих плям», яких ще чимало залишається і в історії Компартії України.

Важливо підкреслити, що в довіднику ретельно скомпоновані матеріали, які були опубліковані у пресі, або знаходились у партійному архіві до того чи іншого з'їзду, конференції. Так, при висвітленні роботи кожного партійного форуму дається стислий виклад доповідей, окремих виступів і прийнятих рішень та резолюцій, а інколи — окремі коментарі з'їздівських положень.

Важливим вбачається й те, що в довіднику вперше подано інформацію про склад ЦК Компартії України з 1918 р. до 1991 р., зміни у структурі та складі керівних органів. Тут же представлені і короткі біографічні нариси про всіх перших (генеральних) секретарів ЦК Компартії України, адже ці відомості в минулі роки вилучалися з історико-партійної літератури, а дані про окремих комуністів, що входили до керівних органів партії, тривалий період замовчувалися. Справедливим є те, що в політичних портретах перших (генеральних) секретарів ЦК Компартії України на основі матеріалів періодичної преси та деяких історико-партійних досліджень критично осмислюється їх діяльність. Автори, на наш погляд, зуміли висвітлити набутий досвід, а також виокремити проблеми, які поставали перед Компартією України в різні періоди її діяльності. Варто відзначити й ту послідовність, з якою вони розкривають процес виконання завдань, що висувало життя.

Однак не можна не відзначити той факт, що матеріал про з'їзди і конференції готували різні автори, а відтак і підходи до його викладу

були не однакові. Одні автори прагнули більш критично підійти до висвітлення того чи іншого форуму республіканської партійної організації, дати сучасне бачення проблем, які обговорювалися, роз'яснити складні місця широкому загалу читачів. Інші пішли за стенограмами форумів, й тому сьогодиншній аудиторії важко зрозуміти поданий матеріал, оскільки недостатньо простежується його сучасна оцінка.

На наш погляд, автори уникнули більш критичної оцінки деяких з'їздів і конференцій, зокрема тих, на яких Компартія України поступово відходила від ленінських принципів партійного керівництва і вписувалась у державні структури республіки, щоб згодом стати ядром сталінської адміністративно-командної системи, яка формувалася (с. 103, 110, 126, 132, 146 та ін.). Навіть той критичний матеріал, що міститься у примітках і самому тексті, не вирішує проблеми. Тут потрібний більш об'єктивний аналіз з'їздів і конференцій — чітке визначення оціночних позицій нинішнього покоління дослідників історії Компартії України. Цього, на жаль, не відчувається, скажімо, у висвітленні роботи XII з'їзду Комуністичної партії (більшовиків) України (січень 1934 р.). Так, на тлі тогочасних наслідків голоду на Україні, недоліків у промисловості і в сільському господарстві не викликає довіри авторська оцінка «Доповіді ЦК ВКП(б)» у такій редакції: «...доповідь своїм змістом відбивала справді значні зрушення у соціально-економічному та духовному розвитку країни...» (с. 156). Не відповідає сучасним вимогам і сюжет, в якому дається аналіз політичного звіту ЦК КП(б)У. Щоправда, автори зазначили, що доповідь значно спрощувала аналіз того складного становища у сільському господарстві України, яке склалося у 1931—1933 рр. і одним із наслідків якого був голод (с. 159). Але хіба цього досить?

Усталені стереотипи щодо оцінки партійних форумів, на наш погляд, не дозволили авторському колективу більш критично осмислити діяльність XVI з'їзду Комуністичної партії (більшовиків) України (січень 1949 р.). Аналізуючи стан розвитку сільського господарства (с. 196), варто б сказати, що його офіційна оцінка не відповідала дійсності. Адже відомо: в той час на селі надзвичайно поширеними були приписки. Масовим явищем стала рекордоманія. Багато керівників усіх рангів, насамперед партійних комітетів, вважали своїм обов'язком брати на себе рекордні, але економічно не обгрунтовані зобов'язання. Тривали репресії, метастази сталінізму призвели до голоду, який охопив значну частину України 1946—1947 рр. В зв'язку з цим важливим вбачається авторське зауваження, що містить концентровану політичну оцінку: «На роботу партійного форуму негативний вплив мав культ особи Сталіна» (с. 200).

Відомо, що з'їзди і конференції — важливі віхи на історичному шляху республіканської партійної організації, оскільки вони розв'язують кардинальні, стратегічні, тактичні і організаційні питання життя і діяльності партії. З огляду на це авторам варто було б більш рельєфно окреслити сьогодиншні оцінки форумів Компартії України, які проходили в застійні роки. Адже нинішнє покоління ще добре пам'ятає ту нестримну комплементарність на адресу вищого партійного керівництва, що завдала відчутної шкоди авторитету республіканської партійної організації.

Думається, потрібно було більш об'єктивно підійти й до висвітлення роботи XXVII з'їзду Компартії України (лютий 1986 р.), сказати й про його декларативність. З висоти сьогодення краще видно, що завдання, які ставилися на з'їзді на 1986—1990 рр. і на період до 2000 р., мали більше пропагандистський характер, а тому відчутного мобілізуючого впливу на комуністів і широкі верстви трудящих не справили, про що свідчить сьогодиншня криза у народному господарстві республіки (с. 328).

Минатимуть роки, буде змінюватися й сама республіканська партійна організація, але саме на нинішнє покоління дослідників історії республіканської парторганізації випало завдання подати якомога більшу допомогу ЦК Компартії України в ідеологічному зміцненні республіканської партійної організації. А це можливо зробити лише в умовах критичної, принципової і справедливої оцінки її історичного минулого. Саме тому вельми актуальним вбачається переосмислення позитивного й негативного досвіду партійних форумів, оскільки на них вироблялись основні завдання і цілі, давались установки місцевим осередкам по їх втіленню у життя.

На нашу думку, авторський колектив книги в основному виконав це відповідальне завдання. Вона ознайомить широкі кола читачів з важливими сторінками з історії форумів республіканської парторганізації.

Одержано 18.04.91

О. Д. ЗУБАЛИЙ (Київ)

СИЛА, ПОБЕДИВШАЯ ФАШИЗМ |

В. А. Замлинский, В. Н. Вашкевич, В. Я. Галан и др.

Под ред. В. А. Замлинского.

Киев, Выща шк., 1990.— 152 с.

Авторський колектив під керівництвом В. О. Замлинського поставив перед собою непросте завдання — комплексно, в дусі нових підходів показати вклад радянського народу в розгром фашистської Німеччини, розкрити соціально-політичні, економічні і військові фактори перемоги, її всесвітньо-історичне значення.

Спираючись на попередні видання, присвячені війні, а також використовуючи нові джерела, автори розкрили інтеграцію військової промисловості багатьох країн у відновленні військового потенціалу Німеччини, показали суть гітлерівської геополітики, що відіграла роль пропагандистського стрижня, навколо якого формувалася зовнішня політика фашизму.

У книзі наводиться ряд нових документів, в тому числі дані щодо договорів від 23 серпня і 28 вересня 1939 р. та підписаних секретних протоколів. Автори знайомлять читача з різними точками зору на ці події й висловлюють свою думку з цих питань.

В монографії значно ширше, порівняно з іншими публікаціями, наводяться різні точки зору як зарубіжних, так і радянських дослідників, робиться справедливий висновок про те, що саме радянсько-німецький фронт був найголовнішим на протязі всієї війни. Вміщені в книзі таблиці (всього 8) дають змогу читачу проаналізувати співвідношення сил на різних фронтах війни, характеристику другої світової війни, втрати гітлерівської Німеччини за 1939—1945 рр. Розповідаючи про наші втрати, автори зазначають, що тільки обнародування повних статистичних даних про війну дасть змогу назвати більш-менш точну їх кількість.

На основі великого фактичного матеріалу в книзі дається оцінка вкладу західних союзників у досягнення загальної перемоги над фашистським блоком, справедливо підкреслюється, що саме Збройні Сили Радянського Союзу зупинили агресора і розгромили його головні сили. Значне місце в ній відводиться питанню створення антигітлерівської коаліції. На сторінках книги підкреслюється, що це був унікальний